

REZUMAT

În ultimele decenii modelele de dezvoltare au fost caracterizate de procesele de aprofundare a disparităților sociale și economice, pe de o parte, și de creșterea problemelor de mediu pe de altă parte. În consecință, a devenit de la sine înțeles că există posibilitatea să se rezolve contradicțiile dezvoltării socio-economice și de mediu numai într-un cadru comun, cu ajutorul unui concept cum este cel de dezvoltare durabilă. *Dezvoltarea durabilă este un proces continuu al evoluției omenirii printr-o dezvoltare economică, socială și ecologică echilibrată. Acest model de creștere economică alternativă a înlocuit în multe regiuni ale lumii modelul economic bazat pe consum.*

Obiectivele privind dezvoltarea durabilă reprezintă elementul esențial al creșterii viitoare a Uniunii Europene și au fost incluse în strategia sa până în 2020 pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii. Aceste obiective au fost, de asemenea, stabilite în Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă a României.

Actualitatea temei rezidă din acest context, deoarece în mixul de politici macroeconomice, politica fiscală este unul din pilonii prin care statul poate influența dezvoltarea și creșterea economică durabilă. Politicile fiscale pot contribui la corectarea eșecurilor pieței, de exemplu prin investiții în cercetare și dezvoltare, finanțarea riscurilor și externalitățile pentru mediu.

Influența politicii fiscale asupra evoluției economiei naționale, a structurilor de producție și consum, a investițiilor și a promovării tehnologiilor ecologice și eficiente din punct de vedere energetic sunt subiecte comune în dezbaterile științifice actuală. Pentru guvernele statelor trebuie să prezinte importanță nu numai performanța economică ca atare a unei țări, ci natura acelei creșteri economice, de aceea taxele de mediu se impun nu numai pentru a proteja mediul, ci și ca un instrument important pentru îmbunătățirea dezvoltării durabile.

*Teza de doctorat are ca **obiectiv general**: realizarea unui studiu complex privind taxele și impozitele, creșterea economică și dezvoltarea durabilă din România, dar mai ales evaluarea prin diverse metode a impactul politicii fiscale în domeniul mediului adoptată în cadrul țării noastre asupra creșterii economice și dezvoltării durabile. Acordarea unei atenții sporite politicii fiscale în domeniul mediului a pornit de la considerentul că în literatura economică din România relația dintre politica fiscală și creșterea economică a reprezentat o temă de maxim interes, accentual fiind pus pe investigarea relației dintre cheltuielile publice și PIB sau veniturile fiscale și PIB, și mai puțin pe relația dintre taxele de mediu și creșterea și dezvoltarea durabilă. Aceasta în condițiile în care s-a dovedit că taxele și impozitele de mediu reprezintă un instrument de schimbare a modului de folosire a resurselor cu cel mai mare impact. Taxele de mediu nu numai că produc îmbunătățiri în mediul înconjurător (primul dividend), dar generează și sume substanțiale de venituri guvernamentale (al doilea dividend). Acest nou venit permite guvernelor să reducă ratele altor impozite în economie, menținând în același timp un nivel constant al veniturilor și cheltuielilor totale: manifestându-se așa numitul efect de reciclare a veniturilor. Deoarece aceste alte impozite sunt în general considerate distorsionante, reducerea ratelor lor poate fi considerată ca îmbunătățind eficiența și generând astfel un al doilea beneficiu din adoptarea taxelor de mediu.*

*Realizarea obiectivului general al cercetării a necesitat identificarea și îndeplinirea unor **obiective specifice** domeniului:*

- Identificarea conceptelor teoretice de bază în domeniul politicii fiscale,

cuprinzând aici diferitele abordări ale conceptului prezente în literatura de specialitate, dar și obiective și instrumente specifice politicii fiscale, pentru a construi un cadru teoretic complex și complet;

- Prezentarea conceptelor specifice politicii fiscale la nivelul Uniunii Europene: conceptul de politică fiscală europeană, fundamentele juridice, obiectivele, problemele, instrumentele, dar și cauzele care au făcut necesară armonizarea, guvernanta și coordonarea în politica fiscală europeană și scopurile urmărite prin aceste procese;

- Identificarea printr-un studiu comparativ a evoluțiilor în politica fiscală a României și a țărilor membre ale UE, efectuarea de analize și comparații privind structura fiscalității și a presiunii fiscale atât la nivel european, cât și pentru România și încadrarea politicii fiscale a României între cele din statele din Centrul și Estul Europei;

- Abordarea teoretică a conceptelor precum creșterea economică, factori de influență a creșterii economice și analiza practică a acestor probleme în cazul României și a țărilor din Europa Centrală și de Est, evidențiindu-se un nou model de creștere economică pentru țările din această regiune ;

- Prezentarea conceptelor și indicatorilor dezvoltării durabile, dar și realizarea unui studiu pentru evaluarea relativă a nivelului de dezvoltare durabilă a țărilor din Europa Centrală și de Est și analiza comparativă a poziției României față de aceste state membre ale UE;

- Identificarea progreselor, dar și a decalajelor în dezvoltarea durabilă a României și a altor state Central și Est Europene (CEE) membre ale UE prin selectarea unor indicatori de analiză, astfel încât să obținem rezultate cât mai relevante. Astfel, am dorit să surprindem nivelul de dezvoltare durabilă al țărilor ECE în cele trei dimensiuni: social, economic și de mediu;

- Analiza evoluției și structurii taxelor de mediu în România, prin comparație cu UE;

- Prezentarea stadiului cunoașterii în domeniul implicațiilor politicii fiscale, și în particular a politicii fiscale din domeniul mediului asupra creșterii și respectiv dezvoltării durabile;

- Analiza existenței unei legături cauzale între PIB-ul României și câteva variabile explicative privind impozitarea daunelor aduse mediului și producerii și consumului de energie. Pentru a face acest lucru, am folosit mai multe teste statistice pentru a verifica existența unei relații semnificative între variabilele economice exprimate în serii de timp. Am încercat astfel să identificăm influența impozitării mediului asupra asigurării dezvoltării economice durabile pornind de la premisa că, pentru economiile emergente, aceste impozite oferă atât o creștere a PIB-ului, cât și o prevenire a degradării mediului prin reducerea poluării și a practicilor dăunătoare mediului;

- Evaluarea stadiului dezvoltării durabile în România, ținând cont de trăsăturile caracteristice în domeniul dezvoltării durabile ale țărilor care au aderat la UE mai târziu și care au anumite caracteristici economice similare cu țara noastră, utilizând un indicator agregat al nivelului relativ de dezvoltare durabilă pentru a asigura comparabilitatea;

- Pentru evaluarea eficienței politicii fiscale în domeniul mediului vom utiliza metoda DEA, scorul general al performanței obținut de România fiind o expresie a competitivității sale durabile în comparație cu alte țări din UE;

- Relevarea importanței dezvoltării durabile și a orientărilor ce trebuie

urmărite de guvernanți pentru îndeplinirea obiectivelor propuse;

- Desprinderea de soluții privind reducerea disparităților față de țările avansate din UE în condițiile unei creșteri și dezvoltări economice durabile.

Primul pas al cercetării a constat în documentare, urmată de selectarea și sistematizarea surselor bibliografice, acestea aflându-se la baza construirii capitolelor teoretice ale lucrării. Analiza este utilizată în mod special la partea teoretică, însă ea poate fi regăsită în mai multe părți ale cercetării. Astfel am analizat fiecare definiție a politicii fiscale, a creșterii economice și a dezvoltării durabile după care, prin intermediul sintezei, am selectat ceea ce am considerat relevant, formulându-ne propria părere.

Pasul următor a vizat utilizarea analizei comparative asupra datelor statistice și sintetizarea acestora în capitolele 3,4 și 5. Cea mai frecvent utilizată metodă a fost comparația, iar analizele au fost realizate pe intervalul de timp 2000-2016, pentru cele de la nivelul României cu privire la politica fiscală și creșterea economică, și pe un orizont mai scurt 2005-2016 în cazul analizelor comparative la nivelul țărilor din Centrul și Estul Europei.

Pentru evaluarea relativă a nivelului de dezvoltare durabilă al celor 10 noi state membre ale UE s-a utilizat indicatorul agregat al nivelului relativ de dezvoltare durabilă care acoperă opt variabile de diagnostic ce caracterizează dezvoltarea durabilă a țărilor. Analiza comparativă a fost efectuată pe baza ordinii liniare a țărilor în funcție de indicatorul agregat și pe baza indicelui de volatilitate.

În cadrul primului capitol, intitulat ***Locul politicii fiscale în cadrul politicii economice*** am expus diferitele concepții și abordări cu privire la noțiunea de politică fiscală, pentru ca după aceea să indentificăm interdependențele dintre aceasta și buna funcționare a economiei. Am pus în evidență obiectivele urmărite prin adoptarea deciziilor de politică fiscală, precum și instrumentele de intervenție ale acesteia în economie și modalitățile de corectare a dezechilibrelor economice. Am acordat importanță analizei eficacității politicii fiscale deoarece atunci când politica fiscală nu ține cont de pragul „admisibil” al presiunii fiscale, este posibil să se manifeste fenomene negative, cu efecte pe perioade diferite asupra evoluției economiei.

În cel de-al doilea capitol ***Politica fiscală a Uniunii Europene*** ne-am îndreptat atenția asupra fiscalității specifice blocului comunitar prin aprofundarea noțiunilor de politică fiscală europeană, aquis comunitar, armonizare și coordonare fiscală. Prezentăm în acest capitol instituțiile comunitare cu atribuții de politică fiscală, obiectivele politicii fiscale europene, dar și problemele apărute în procesul îndeplinirii acestor obiective. Tot aici am încercat să conturăm aria de cuprindere a armonizării fiscale și modalitățile de realizare a acesteia pentru a se asigura buna funcționare a pieței unice interne. Manifestarea crizei economico-financiare a generat o modificare în politica fiscală a statelor membre orientând acest proces al armonizării fiscale spre coordonare și guvernanță fiscală pentru a reduce deficitele bugetare și a asigura relansarea economică în Uniunea Europeană.

De aceea am făcut cunoscute în cadrul acestui capitol principalele abordări cu privire la coordonarea și guvernanța fiscală, dar și modificările legislative la nivel european în acest sens. Noua arhitectură a politicii fiscale din Uniunea Europeană a fost determinată de mutații majore în ultimii ani, ceea ce a determinat o abordare cuprinzătoare a noii guvernante fiscale, marcată nu doar de procesul armonizării fiscale, ci mai ales de tentația coordonării fiscale care vizează în principal realizarea unei stabilități fiscale și reducerea pe termen mediu și lung a datoriei publice.

În al treilea capitol, intitulat ***Evoluții în politica fiscală din România și UE*** am surprins într-un studiu de caz relația dintre politica fiscală și presiunea fiscală atât

la nivel național, cât și la nivelul Uniunii Europene, evidențiind poziția ocupată de țara noastră în cadrul Uniunii Europene din această perspectivă. Am prezentat în acest sens structura fiscalității pe cele trei mari categorii (impozite directe, impozite indirecte și contribuții sociale) la nivelul României și media UE, dar și o analiză comparativă privind nivelul taxelor și impozitelor la nivelul statelor Uniunii Europene, evidențiind un grad încă ridicat al diversității din punct de vedere fiscal în cadrul Uniunii Europene. Deoarece manifestarea crizei economice și financiare a influențat politicile fiscale ale tuturor statelor europene, am prezentat în cadrul acestui capitol principalele evoluții produse la nivelul politicilor fiscale după criză. Aceste reforme au fost diferite și pe tipuri de state, de aceea ne-am propus să analizăm mutațiile produse în politica fiscală în statele cu care România are mai multe puncte comune, și anume cele din Europa Centrală și de Est. Am constatat că din punct de vedere fiscal România este o țară în curs de dezvoltare ce pune accentul pe impozitarea indirectă în detrimentul celei directe, spre deosebire de statele dezvoltate, unde accentul cade pe impozitele directe. Totodată, România se află la limita de jos a fiscalității practicate în Uniunea Europeană, cu un nivel al presiunii fiscale pentru perioada analizată de 28,4%, față de 39,1% în UE. Cu toate acestea agenții economici și populația resimt totuși masiv agresivitatea fiscalității, ceea ce poate fi explicat prin faptul că o analiză în termeni relativi a fiscalității nu este relevantă fără o corelare cu abordarea în termeni reali, adică cu nivelul PIB în România. Considerăm necesară deplasarea sarcinii fiscale dinspre impozitarea muncii spre alte baze de impozitare legate de consum, proprietate și combaterea poluării, cu efecte pozitive atât pentru creșterea economică, cât și pentru combaterea evaziunii fiscale.

Un alt obiectiv important în cadrul tezei îl constituie *Creșterea economică – obiectiv prioritar al României*. Acest capitol permite o trecere de la abordarea teoretică a conceptelor precum creșterea economică, factori de influență a creșterii economice, a teoriilor privind creșterea economică la analiza practică a acestor probleme în cazul României. Relația dintre creșterea economică și dezvoltarea economică este una ca de la parte la întreg. Pornind de la această constatare, orice dezvoltare economică include și o creștere economică, în timp ce nu orice creștere economică reprezintă și dezvoltare economică. Dezvoltarea economică presupune, pe lângă creșterea economică, și modificări structural-calitative în economia națională și calitatea vieții oamenilor.

După ce au fost surprinse caracteristicile creșterii economice și a fost stabilit contextul în care acest proces se desfășoară, au fost analizate o serie de efecte economice și sociale manifestate la nivelul economiei, efecte grupate în beneficii și costuri ale creșterii economice. Tot în cadrul acestui capitol sunt prezentate perspectivele creșterii economice în România în perioada următoare pe baza estimărilor făcute de principalele instituții financiare internaționale FMI, Banca Mondială și BERD, dar și pe baza estimărilor Comisiei Naționale de Prognoză. Sunt evidențiate cele mai importante concluzii și observații critice pe marginea analizei întreprinse, și sunt formulate propuneri vizând îmbunătățirea modului de gestionare a resurselor creșterii economice în România. Consider necesar ca România să se bazeze pe un nou model de creștere economică axat pe promovarea exporturilor, inclusiv din domeniul serviciilor, în condițiile în care modelul anterior de creștere bazat pe consum s-a dovedit nesustenabil.

Tot în cadrul acestui capitol, ne-am propus să identificăm sursele de creștere și, în același timp, sursele de dezechilibre ale modelului de creștere al țărilor din ECE și să identificăm măsuri de reformare a acestuia. Pornind de la radiografia *modelului economic de creștere al țărilor din Europa Centrală și de Est* bazat pe utilizare

intensivă a resurselor și pe îndatorare, am identificat un posibil model de dezvoltare viitoare care să se bazeze pe măsuri ce vizează extinderea exportului și concentrarea pe activități cu valoare adăugată mare, creșterea productivității și creșterea investițiilor străine directe și a economiilor interne.

În cel de-al cincilea capitol *Dezvoltarea durabilă – temă prioritară a lumii contemporane* am trecut în revistă apariția și evoluția dezvoltării durabile sub auspiciile ONU și a altor instituții internaționale, care au organizat numeroase conferințe și congrese pentru a dezbate problemele actuale ale omenirii, și astfel, am prezentat necesitatea dezvoltării durabile. În acest capitol am folosit numeroase rapoarte oficiale, ce au fost rezultatul conferințelor internaționale care au avut ca principal subiect dezvoltarea durabilă. Am prezentat și principalele provocări ale dezvoltării durabile, prin prisma problemelor pe care trebuie să le rezolve, dar și sistemul de indicatori folosiți pentru aprecierea nivelului dezvoltării durabile. Pornind de la o parte din acești indicatori, am realizat evaluarea relativă a nivelului de dezvoltare durabilă a României, prin încadrarea acesteia în rândul celor zece state care au devenit membre ale UE mai târziu, față de care suntem mai apropiați din punct de vedere al dezvoltării. În cadrul acestei analize am utilizat indicatorul agregat al nivelului relativ de dezvoltare durabilă care acoperă opt variabile de diagnostic ce caracterizează dezvoltarea durabilă a țărilor și am putut evidenția locul pe care îl ocupă România în cadrul celor 10 țări analizate, dar și domeniile dezvoltării durabile care trebuie urmărite cu prioritate la nivelul României și stadiul atingerii țintelor propuse în cadrul Strategiei Naționale privind Dezvoltarea Durabilă.

Rezultatele cercetării au evidențiat existența unui decalaj serios între România și celelalte state membre în ceea ce privește progresul către dezvoltarea durabilă și necesitatea unei acțiuni imediate. România are încă o economie intensivă, de consum a resurselor, o societate și o administrație care încă caută o viziune unitară asupra dezvoltării durabile. Este absolut necesar ca România să reducă lacunele economice, sociale și tehnologice considerabile, în comparație cu țările UE.

Ultimul capitol al tezei, *Impactul taxelor de mediu asupra creșterii și dezvoltării durabile în România* este cel în care ne-am propus să găsim răspuns la întrebarea: *poate politica fiscală în general, și cea din domeniul mediului în particular, să influențeze creșterea și dezvoltarea durabilă în România?* Pentru a da răspunsul am pornit de la definirea impozitelor și taxelor de mediu, am continuat cu analiza evoluției veniturilor din taxele de mediu în România, iar apoi am utilizat diferite metode de cuantificare a efectelor impozitelor de mediu asupra creșterii economice și dezvoltării durabile.

România deține economia cea mai puțin eficientă energetic din Europa, înregistrează printre cele mai scăzute venituri din taxele de mediu raportate la PIB, atât pe total cât și pe categorii: taxe pe energie, taxe pe transport și taxe de poluare și folosire a resurselor, în special datorită orientărilor guvernelor spre niveluri cât mai reduse ale taxelor și accizelor. Considerăm că pe termen scurt, măsurile fiscale clasice impuse trebuie să aibă în vedere impozitarea consumului excesiv de energie și a produselor energetice foarte poluante și înlocuirea parțială a acestor produse cu produse energetice regenerabile, iar pe termen lung, măsurile fiscale ar trebui să favorizeze investițiile în promovarea noilor tehnologii eficiente din punct de vedere energetic.

Cu toate că în literatura de specialitate a fost dovedit faptul că legătura dintre politica fiscală și creșterea economică nu este una puternică, având în vedere că politica fiscală nu este o sursă fundamentală de creștere am încercat să evidențiem această conexiune indirectă între taxele de mediu și creșterea economică în cazul

României folosind o metodologie econometrică specifică și astfel am identificat tipurile de taxe de mediu care pot influența creșterea economică în România. Pentru economia României, impozitarea mediului poate reprezenta o cale către realizarea unei dezvoltări durabile și a unui grad ridicat de venituri ecologice prin impozitarea poluanților și promovarea practicilor și tehnologiilor ecologice.

Pentru a aprecia eficiența politicii fiscale din domeniul mediului din România, prin efectele pe care le generează asupra dezvoltării durabile, am utilizat metoda anvelopării datelor DEA, aplicată la un set de date referitoare la variabilele reprezentative ale politicii fiscale de mediu și dezvoltării durabile din 24 din statele membre ale Uniunii Europene la nivelul anului 2015. Astfel au putut fi identificate țările cu politici eficiente, iar pentru celelalte țări am realizat aprecieri cu privire la schimbările pe care trebuie să le aducă pentru atingerea nivelului de eficiență. În cazul României, un scenariu de dezvoltare durabilă este cel în care se menține nivelul actual de utilizare a resurselor economico-sociale și a resurselor naturale, dar în care PIB-ul trebuie să crească cu 28,4%. O altă variantă de dezvoltare vizează reducerea disparităților legate de caracteristicile diferitelor tipuri de impozite de mediu impuse față de liderii de grup cu caracteristici similare cu economia României (Cehia).

La aproape 30 de ani de la schimbarea regimului, putem spune că România este o țară democratică și cu economie de piață, dar în același timp mai are de făcut progrese pentru a deveni o țară cu adevărat europeană, din punct de vedere valoric, economic și social, în special ca urmare a problemelor structurale vechi și a orientării către bunăstarea individuală imediată, și nu către dezvoltarea prosperă a țării în viitor. O cauză importantă a acestei situații a fost lipsa unui model de dezvoltare, a unor strategii coerente în domeniile economic și social, ceea ce a necesitat adoptarea unor măsuri cel mai adesea, pe termen scurt sau cel mult mediu, și nu pe termen lung. La acestea se adaugă și schimbările frecvente în legislație, mai ales în domeniul fiscal, și în măsurile de implementare, ceea ce a făcut să scadă încrederea investitorilor străini. În acest context considerăm necesară adoptarea unui asemenea mix al politicilor economice care, prin modul de structurare, să genereze stabilitate, predictibilitate și transparență mediului economic, dar mai ales un mediu stabil pentru investitori.

Dezvoltarea durabilă reprezintă o mare oportunitate pentru țările în tranziție din Estul Europei. Transformările prin care trec aceste țări sunt caracterizate prin modificări ample în toate activitățile umane și în domeniul mediului. Dintre aceste țări România este o țară cu un potențial extraordinar în realizarea modului dorit de dezvoltare durabilă. În special în domeniul economic și al tehnologiei este momentul oportun pentru integrarea ideii de durabilitate deoarece sunt necesare modernizări ale tehnologiilor sau chiar implementarea unor noi nepoluante sau prietenoase cu mediul. Din calculele realizate în cadrul tezei dintre cei trei indicatori de dezvoltare corespunzători celor trei dimensiuni studiate separate: social, economic și de mediu România ocupă locul 9 în cazul dimensiunii economice și locul 10 din 10 în cazul dimensiunii sociale. În România una dintre problemele principale referitoare la viitoarea dezvoltare durabilă este în domeniul **educației**. Această problemă pleacă încă de la nivelul ciclului primar reflectată prin cifrele mari ale abandonului școlar, în special ciclurile primar și gimnazial, mai ales în mediul rural. Printre cauzele identificate în cadrul diverselor studii realizate cu privire la abandonul școlar cele mai importante sunt: sărăcia și pierderea ritmului. Pentru combaterea lor sunt de aceea necesare măsuri de creștere economică susținută dar și acțiuni de voluntariat și spirit civic pentru susținerea elevilor care sunt mai slabi pregătiți.

Un alt factor descurajant pentru dezvoltarea durabilă viitoare a României este cel referitor la cheltuielile mici cu cercetarea și dezvoltarea, în 2015 acestea au

fost de 0.33% din PIB, în contextul în care UE își propune în strategia 2020 ca acestea să ajungă la 3% din PIB, iar România un nivel de 2% din PIB, dar perspectivele nu sunt încurajatoare, fiind necesară o schimbare de abordare și de paradigmă. Pe lângă resursele mici alocate de stat pentru cercetare, problema este amplificată și de absența interesului pentru cercetare din partea sectorului privat. Consider că fondurile publice alocate cercetării pot fi un adevărat catalizator pentru cofinanțarea cercetării de către mediul privat și pentru utilizarea efectivă a rezultatelor cercetării în economie.

În măsura în care dezvoltarea durabilă integrează dimensiuni atât sociale, cât și de mediu, stabilirea unui model cuprinzător de politică fiscală pentru dezvoltarea durabilă presupune o analiză a specificității instrumentelor fiscale în aceste două dimensiuni.

În acest sens, politica fiscală cu componentele sale principale - impozite, cheltuieli publice și stimulente fiscale - se pot alătura pe deplin efortului de a contribui la conservarea mediului prin funcția fiscală suplimentară. Scopul impozitării a fost întotdeauna să ofere resurse financiare statului. Cu toate acestea, în lumea modernă, impozitele sunt utilizate pe scară largă pentru a interfera cu economia privată, pentru a stimula activitățile economice, sectoare sau regiuni, pentru a descuraja consumul anumitor bunuri și, în cele din urmă, a produce cele mai diverse efecte asupra economiei. Impozitele sunt mecanisme foarte importante de transformare economică; acestea pot avea un impact puternic asupra comportamentului social, iar sistemul fiscal joacă un rol-cheie în orice proces de schimbare de această amploare.

Politica fiscală poate afecta creșterea prin efectele sale asupra stimulentelelor cu care se confruntă indivizii și firmele. Impozitele pe afaceri pot afecta deciziile firmelor privind cât de mult să investească și în ce fel de active; impozitele pe forța de muncă pot afecta nivelul de ocupare a forței de muncă și deciziile privind achiziția de educație și formare profesională; lipsa taxelor de poluare poate duce la poluare excesivă; și programele sociale excesiv de generoase pot reduce stimulentele pentru a muncii. Efectele stimulante nu se limitează la sectorul privat; ele joacă un rol la fel de important în sectorul public. Politicile salariale și disciplinare, de exemplu, modelează amploarea corupției în serviciul public și productivitatea angajaților din sectorul public.

În această lucrare ne-am concentrat în mod special pe aspectele de mediu ale politicii fiscale. Politica fiscală are un rol important în asigurarea utilizării durabile a resurselor naturale și protejarea mediului înconjurător. Acest lucru se aplică atât impozitelor, cât și cheltuielilor bugetare. Taxele pot fi utilizate pentru a se asigura că prețurile reflectă costurile sociale totale de producere a bunurilor și serviciilor. Acest tip de preț este cel mai favorabil creșterii durabile pe termen lung. De exemplu, prețurile percepute pentru produsele petroliere trebuie să reflecte nu numai costul cumpărării sau vânzării acestora pe piața mondială, ci și costurile sociale ale poluării aerului pe care le poate genera utilizarea lor și, în absența unor instrumente mai bine direcționate, poluarea asociată cu utilizarea autovehiculelor.

Provocările climatice sporesc presiunea exercitată asupra guvernelor de a găsi modalități de reducere a daunelor aduse mediului, reducând la minimum prejudiciile aduse creșterii economice. Guvernele dispun de o serie de instrumente, inclusiv reglementări, programe de informare, politici de inovare, subvenții de mediu și taxe de mediu. Impozitele în special reprezintă o parte esențială a acestui set de instrumente. Fără intervenție guvernamentală, nu există stimulente de piață pentru întreprinderi și gospodării ca acestea să țină seama de daunele aduse mediului, deoarece impactul este răspândit în rândul multor persoane și are puține costuri

directe sau chiar deloc pentru poluator. Principalele probleme care apar în economia capitalistă sunt externalitățile negative. Acestea reprezintă "eșecuri de piață", deoarece reprezintă o cheltuială care nu se găsește în costul de producție al agenților economici, însă consumatorii și întreaga societate plătesc pentru aceasta. Pentru a remedia acest dezechilibru pe piață sau, așa cum se spune frecvent, pentru a integra efectele negative, este necesară intervenția "mâinii invizibile". Astfel, numai statul poate interveni pentru a cuantifica aceste externalități negative și pentru a impozita poluatorul prin așa-numitele "impozite pigoviane".

Prin urmare, protecția mediului necesită, în general, acțiuni colective, de obicei conduse de guvern. Implementarea eficientă a impozitelor "verzi" necesită o analiză atentă a unui număr de factori, deoarece taxele prost proiectate pot avea un efect redus asupra mediului și costuri economice mai mari.

Companiile profitabile aduc contribuții importante comunității prin plata impozitelor către stat, asigurarea locurilor de muncă și încurajarea economiei, dar se așteaptă la un nivel corect al impozitării. Apare astfel dilema care sunt taxele și impozitele pe care statul trebuie să le perceapă pentru a avea o mai bună grijă pentru societate?

Stabilirea nivelului impozitelor de mediu este foarte importantă deoarece un nivel ridicat al impozitelor poate afecta fundamental deciziile oamenilor de zi cu zi. Problemele observate la stabilirea acestor impozite sunt legate de proprietate, de stabilirea corectă a valorii externe negative dar mai ales de returnarea către societate a banilor generați de impozitele.

În opinia mea, cea mai mare problemă este revenirea banilor în societate. Întrucât societatea nu își dă seama că aceste impozite și taxe sunt stabilite pentru a elimina efectele negative create de anumite ramuri ale sectorului economic, se produce evaziune fiscală. Contribuabilul încearcă să nu le plătească atunci când nu simte întoarcerea banilor în ajutorul lui.

În condițiile în care România înregistrează o creștere a datoriei publice și implicit un deficit bugetar, considerăm că o soluție pentru rezolvarea acestor probleme ar fi creșterea taxelor de mediu, care ar constitui o resursă importantă de echilibrare a bugetului de stat, mai ales că Uniunea Europeană recomandă pentru România trecerea de la taxarea muncii spre taxarea consumului și a poluării.

Din analiza econometrică efectuată pentru a evalua impactul taxelor de mediu asupra creșterii economice în România a reieși că doar 5 variabilele din cele 8 considerate exercită o influență semnificativă asupra creșterii economice, patru dintre ele având un efect pozitiv asupra PIB, și anume: taxele totale de mediu, taxele pe poluare, producția primară de energie regenerabilă, consumul intern de materiale per capita și una efect negativ: producția brută totală de energie electrică. Considerăm în acest sens ca fiind necesară pentru asigurarea eficacității politicii privind impozitarea energiei, o dublă aplicare pe termen scurt, cât și pe termen lung. Pe termen scurt, măsurile fiscale clasice impuse trebuie să aibă în vedere impozitarea consumului excesiv de energie și a produselor energetice foarte poluante și înlocuirea parțială a acestor produse cu produse energetice regenerabile, iar pe termen lung, măsurile fiscale ar trebui să favorizeze investițiile în promovarea noilor tehnologii eficiente din punct de vedere energetic.

Impozitarea mediului nu este doar o pârgie pentru asigurarea protecției mediului și a dezvoltării durabile. Pentru economia României, impozitarea mediului poate reprezenta o cale către realizarea unei dezvoltări durabile și a unui grad ridicat de venituri ecologice prin impozitarea poluanților și promovarea practicilor și tehnologiilor ecologice.

Considerăm că rezultatele obținute pe parcursul acestei cercetări oferă o bază solidă pentru analiza efectului cauzal pe termen lung asupra PIB, datorită variabilelor analizate și utilizate, dar și pentru a demonstra influența asupra realizării criteriilor de dezvoltare durabilă într-o economie emergentă, ca în cazul României. Factorii de decizie trebuie să fie interesați în proiectarea pertinentă a sistemului de impozitare a mediului, mai ales în condițiile în care în perioada analizată importanța veniturilor de mediu a crescut atât ca valori brute, cât și ca pondere în PIB. De asemenea, pentru o economie ca a României, este important ca factorii de decizie politică să descopere relația dintre PIB și influența impozitării mediului în asigurarea bunăstării, deoarece aceste rezultate cercetării pot contribui cu siguranță la proiectarea și impunerea adecvată a politicii energetice și de mediu.

Cu ajutorul metodei DEA am realizat o evaluare globală a dezvoltării durabile pentru statele membre ale UE. În modelul estimat, PIB, emisiile de gaze cu efecte de seră și ponderea energiei regenerabile în consumul final brut de energie au fost folosite ca variabile de ieșire și ca variabile de intrare pe acelea care ilustrează caracteristicile diferitelor tipuri de impozite de mediu impuse: pe energie, pe poluare și pe transport care influențează variabilele de ieșire. Ca o noutate, modelul propus în acest studiu permite o evaluare a dezvoltării durabile utilizând o procedură în care sunt luați în considerare unii indicatori sintetici pentru a capta întreaga complexitate a fenomenelor de mediu. Acesta evidențiază faptul că performanța economică a unei țări este strâns legată de durabilitatea ecologică. În același timp, datorită caracteristicilor sale, modelul corespunde conceptului de competitivitate durabilă.

Potrivit rezultatelor modelului DEA, la nivelul României, deficiențele vizează nivelul PIB și al emisiilor de gaze cu efecte de seră pe cap de locuitor, astfel încât conform analizei DEA atingerea nivelului de eficiență ar fi posibilă prin modificări asupra datelor de ieșire nivelului PIB și emisiilor de gaze de seră. Pentru a se plasa pe frontiera de eficiență România are câteva posibilități. O primă posibilitate constă într-un scenariu de dezvoltare durabilă în care se menține nivelul actual de utilizare a resurselor economico-sociale și a resurselor naturale, dar în care PIB-ul trebuie să crească cu 28,4%. Atingerea acestui obiectiv necesită o creștere puternică a productivității tuturor factorilor implicați în procesul de creare a valorii adăugate în funcție de caracteristicile economiei bazate pe cunoaștere: creșterea ratelor de participare la învățământul secundar și terțiar; creșterea numărului absolvenților de matematică și știință, extinderea pregătirii personalului; stimularea concurenței pe piața internă și străină; creșterea flexibilității forței de muncă și o recompensă adecvată pentru munca productivă și de calitate; creșterea eficienței serviciilor și produselor financiare; stimularea transferului de tehnologie, în special a noilor produse sau concepte; extinderea utilizării TIC; să dezvolte capacitatea de inovare. O altă variantă de dezvoltare vizează reducerea disparităților legate de caracteristicile diferitelor tipuri de impozite de mediu impuse față de liderii de grup cu caracteristici similare cu economia României (Cehia).

Schimbarea modelului de creștere economică și dezvoltarea durabilă necesită eforturi convergente pentru organizațiile economice, mediul de cercetare-dezvoltare-inovare, sistemul educațional și instituțiile legislative.

În acest context, politica de dezvoltare durabilă poate părea dificil de realizat, iar starea factorilor de mediu nu va putea fi îmbunătățită decât prin îndeplinirea mai multor condiții:

- *protecția mediului trebuie să devină o obligație comună a tuturor persoanelor, prin respectarea strictă a standardelor de mediu și prin atingerea țintelor propuse;*

- *dezvoltarea și implementarea unor politici naționale eficiente de promovare a dezvoltării durabile;*
- *utilizarea eficace și eficientă a resurselor financiare procurate pe seama impozitelor și taxelor de mediu.*

Meritul acestei cercetări realizate este contribuția sa cu o cercetare originală la eforturile de evaluare a progresului României pe calea dezvoltării durabile. Acest lucru poate fi deosebit de important atât pentru cercetători, cât și pentru factorii de decizie politică, deoarece oferă o imagine clară a unui domeniu perceput în prezent ca fiind dificil de abordat.

O altă contribuție importantă o consider a fi rezultatul conform căruia procesul de dezvoltare durabilă și de creștere economică poate fi influențat prin intermediul măsurilor de politică fiscală în domeniul mediului întreprinse de autoritățile guvernamentale. Trebuie însă să avem în vedere că efectele unor asemenea măsuri sunt diferite de la o țară la alta, așa cum am observat din studiile făcute, și de aceea nu putem vorbi despre o soluție universal valabilă ce poate fi aplicată de către guvernele care își propun să stimuleze creșterea și dezvoltarea durabilă. De aceea considerăm că, reușita utilizării de către autoritățile cu drept de decizie a instrumentelor de politică fiscală în domeniul mediului pentru antrenarea și amplificarea creșterii și dezvoltării durabile depinde decisiv de capacitatea acestora de a aprecia conjunctura economică, de a alege instrumentul potrivit de intervenție și de a anticipa corect efectele produse în economie de utilizarea acestuia, motiv pentru care am și realizat aceste analize.

Cu toate acestea, ar fi o greșală să ne imaginăm că numai acțiunea statului poate aduce o schimbare în modelul distructiv al dezvoltării economice poluante care a caracterizat sistemele economice timp de cel puțin două secole. În mod complementar, va necesita un sprijin larg și participarea directă a societății la aplicarea acestor schimbări profunde de reglementare, precum și transformarea comportamentului lor irațional și incorect din punct de vedere ecologic.

Scopul cercetării noastre a fost acela de a căuta răspunsuri la preocupările existente la nivel național în domeniul identificării de soluții să se producă dezvoltarea și creșterea economică. Nu ne-am propus să rezolvăm toate problemele specifice domeniului studiat, deoarece am apreciat că acest obiectiv nu este realist. Identificarea răspunsurilor la ipotezele propuse prin această cercetare a generat apariția altor întrebări/ipoteze care vor trebui supuse studiului în viitor, astfel că se întrezăresc noi direcții de cercetare.